

Розділ 5

ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА ТА НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА

DOI: <http://doi.org/10.26565/1727-6667-2022-1-07>
УДК 343.851

Дубовик Катерина Євгенівна

кандидат наук державного управління, доцент,
доцент кафедри права, національної безпеки та європейської інтеграції
Навчально-наукового інституту «Інститут державного управління»
Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна
Майдан Свободи, 4, м. Харків, 61022, Україна
ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0003-1536-7553>
e-mail: dubovike07@gmail.com

ЗАХИСТ ПРАВ ДІТЕЙ У МІЖНАРОДНОМУ ГУМАНІТАРНОМУ ПРАВІ

Анотація. У статті основна увага приділяється захисту прав дітей у міжнародному гуманітарному праві. У всьому світі тисячі дітей піддаються небезпеці, яку несуть із собою збройні конфлікти. Дітей вербують до цивільного ополчення, лав державної армії, та інших військових формувань. Чимало дітей викрадають зі шкіл, вулиць, рідних домівок. Деякі «добровільно» вступають до лав військових формувань, тому що не мають альтернативи: причиною тому дискримінація, численні обмеження, бідність та інші фактори. Спеціалісти з правових питань наголошують в необхідності заборони залучення і використання дітей, тобто осіб, які не досягли 18-річного віку, у збройних конфліктах. Так, Міжнародне гуманітарне право забороняє залучення і участь дітей віком до 15 років у військових діях, чи то внутрішній чи міжнародний конфлікт. Незважаючи на це, близько 200 тис. дітей-солдатів беруть участь у більш ніж 20 військових конфліктах у всьому світі.

Свідками та учасниками бойових дій в Україні стали сотні тисяч дітей. Цією вразливою групою легко маніпулювати в силу вікових психологічних особливостей.

Сьогодні перед суспільством постали такі проблеми як:

- участь дітей у бойових діях та використання ними зброї;
- реалізація програм постконфліктної реабілітації та подальшою реінтеграцією дітей;
- різке зниження відвідуваності шкіл, виїзд вчителів з країни;
- ризик поширення соціального сирітства;
- поширення хвороб, скорочення програм імунізації.

Остеронь залишається безліч проблем, які стосуються прав дітей в умовах повномасштабного вторгнення російської федерації в Україну. Більшість з них замовчується. Серед таких – труднощі з системою реєстрації народження дітей, взяття під опіку або передачі в прийомну сім'ю дітей із деокупованих територій, незабезпечення права ді-

тей-сиріт тощо. Для вирішення цих та інших проблем в цьому правовому полі необхідно істотно допрацювання низки нормативно-правових актів, серед яких: Кримінальний кодекс України, закони України «Про охорону дитинства», «Про соціальні послуги», «Про збройні сили України» тощо.

Ключові слова: захист прав дітей, міжнародне гуманітарне право, бойові дії, повномасштабне вторгнення.

Як цитувати: Дубовик К.Є. Захист прав дітей у міжнародному гуманітарному праві. *Теорія та практика державного управління*. 2022. Вип. 1 (74). С. 88–101. <http://doi.org/10.26565/1727-6667-2022-1-07>

Вступ. Повномасштабне вторгнення в Україну 24 лютого 2022 року Російської Федерації порушило права і свободи громадян всієї України, а особливо самих вразливих верств населення – дітей. Збройний конфлікт, що триває в Україні вже 9 років, становить безпосередню та зростаючу загрозу життю та добробуту 7,5 мільйонів дітей країни.

Діти були вбиті, поранені, вирвані з корінням і сильно переживають через ескалацію насильства навколо них. Сотні тисяч дітей та їхніх сімей були внутрішньо переміщеними особами, а з 24 лютого 2022 року понад два мільйони біженців втекли з країни (Рада з міжнародних відносин, 2022) у пошуках безпеки – більшість – жінки та діти.

Воєнні дії між російськими збройними силами та українськими збройними силами є міжнародним збройним конфліктом, який регулюється міжнародне гуманітарне право, насамперед чотирма Женевськими конвенціями 1949 року та її першим додатковим протоколом 1977 року Протоколом I, а також норми звичаєвого міжнародного гуманітарного права.

Україна і Росія є учасниками договорів Організації Об'єднаних Націй ще з 1949 року та Міжнародного комітету Червоного Хреста з 1977 року. Міжнародне гуманітарне право забезпечує захист цивільного населення та інших некомбатантів від небезпек збройного конфлікту, і це положення стосується дітей. У ньому йдеться про ведення бойових дій, засоби та методи ведення війни всіма сторонами конфлікту. Перш за все це правило, згідно з яким сторони конфлікту повинні завжди розрізняти комбатантів і цивільних. Цивільні особи ніколи не можуть бути навмисними об'єктами атак або використовуватися як живий щит.

Огляд літератури. Питаннями захисту прав дітей в міжнародному гуманітарному праві в Україні займається значна кількість учених, серед яких: Пінейру П.С. [1]; Кочеміровська С. І., [2]; Подільчак О., які вивчили та проаналізували існуючі проблеми, що пов'язані з захистом прав найуразливішої категорії людей. Рекомендації щодо недопущення загибелі дітей зазначили Кекатос М, [12], Копер А [13], вирішення проблеми участі дітей у збройних конфліктах повинно регулюватися інноваційно та комплексно, шляхом внесення змін до Закону України «Про охорону дитинства», який би визначав цілі, принципи, види роботи органів державної влади у цьому напрямку,

Метою статті є дослідження норм міжнародного гуманітарного права щодо захисту прав дітей, які опинились в епіцентрі повномасштабних воєнних дій та обґрунтування пропозицій щодо змін діючого законодавства стосовно неповнолітніх, як найуразливішої категорії суспільства.

Методологічною основою досягнення поставленої мети стало використання низки спеціальних методів та загальнонаукових підходів дослідження: методи порівняльного аналізу та правового моделювання, метод прогнозування, теоретичного моделювання та екстраполяції, системний метод та функціональний підходи. При використанні зазначених підходів та методів дослідження стало можливим вироблення оптимальних пропозицій для України відносно основних принципів правового регулювання у сфері захисту прав дітей у міжнародному гуманітарному праві.

Основні результати дослідження. Діти, насамперед захищаються Міжнародним гуманітарним правом, якщо вони поранені, хворі чи зазнали корабельної аварії, як цивільні особи та як члени цивільного населення. Кожен збройний конфлікт залишає багатьох дітей без ресурсів або відокремлених від їхніх сімей, що робить їх ще більш вразливими.

Діти повинні бути об'єктом особливої поваги та захищені від будь-якої форми непристойного нападу, так визначив Міжнародний комітет Червоного Хреста ще у 1977 році. Міжнародне гуманітарне право спрямовано на запобігання участі дітей у бойових діях. Сторони, які перебувають у конфлікті, не можуть вербувати дітей віком до п'ятнадцяти років до своїх збройних сил і повинні забезпечити, щоб вони не брали безпосередню участь у бойових діях відповідно до частини другої статті 77 API.

Останні вісім років конфлікту на сході України вже завдали глибокої та тривалої шкоди дітям. З ескалацією конфлікту зростає безпосередня і цілком реальна загроза дітям України. Будинки, школи, дитячі будинки та лікарні – усі піддані обстрілу. Цивільна інфраструктура, як-от водопостачання та каналізація, постраждала, внаслідок чого мільйони людей не мають доступу до безпечної води. На жаль, українська криза негативно вплинула і буде негативно впливати на добробут дітей. Більше того, хвилюючі наслідки цього конфлікту завдають фізичної та психічної шкоди дітям, які опинилися в середині збройного конфлікту.

Війна в Україні руйнівню впливає на 7,5 мільйона дітей країни. Гуманітарні потреби зростають щогодини, оскільки бойові дії тривають. Діти продовжують вбивати, ранили та глибоко травмувати через насильство, яке їх оточує. Сім'ї налякані, шоковані та відчайдушно прагнуть безпеки.

Війна в Україні завдала глибокої та тривалої шкоди дітям. Зараз загрози дітям України зростають з кожним часом. Станом на 1 січня 2023 року з України втекли понад 5,8 мільйона біженців, близько половини з яких діти. Ще мільйони людей стали внутрішньо переміщеними особами. Такі масштабні переміщення можуть мати тривалі наслідки для наступних поколінь. Діти, які рятуються від війни в Україні, також піддаються підвищеному ризику торгівлі людьми та експлуатації. Тим часом, напади із застосуванням

вибухової зброї в населених містах продовжують призводити до жертв серед цивільного населення, в тому числі серед дітей, і значної шкоди основній інфраструктурі та службам. В результаті були пошкоджені або знищені дитячі будинки, школи, лікарні, системи водопостачання, електростанції та місця, де мирні жителі шукають укриття.

ЮНІСЕФ співпрацює з партнерами, щоб охопити вразливих дітей та сімей основними послугами, зокрема охороною здоров'я, освітою, захистом, водопостачанням і санітарією, а також рятувальниками.

Діти, які рятуються від війни в Україні, піддаються підвищеному ризику торгівлі людьми та експлуатації

Діти, які рятуються від війни в Україні, піддаються підвищеному ризику торгівлі людьми та експлуатації, попередив сьогодні ЮНІСЕФ. Торговці людьми часто прагнуть використати хаос великомасштабних переміщень населення, і оскільки понад 1,5 мільйона дітей втекли з України як біженці з 24 лютого, а незліченна кількість інших переміщених через насильство всередині країни, загроза, з якою стикаються діти, є реальною і зростає.

Згідно з нещодавнім аналізом, проведеним ЮНІСЕФ та Міжвідомчою координаційною групою проти торгівлі людьми (ICAT), 28 відсотків ідентифікованих жертв торгівлі людьми у всьому світі становлять діти. У контексті України експерти ЮНІСЕФ з питань захисту дітей вважають, що діти, ймовірно, становитимуть ще більшу частку потенційних жертв торгівлі людьми, враховуючи, що діти та жінки представляють майже всіх біженців, які покинули країну.

Війна в Україні призводить до масового переміщення та потоків біженців – умов, які можуть призвести до значного сплеску торгівлі людьми та гострої кризи із захисту дітей. Діти-переміщені особи надзвичайно вразливі до відокремлення від своїх сімей, експлуатації та торгівлі людьми. Їм потрібно, щоб уряди в регіоні активізувалися та вжили заходів для їх безпеки.

Дітей, які тікають від війни в Україні, потрібно перевіряти на предмет їх вразливості, коли вони перетинають сусідню країну. Потрібно докласти всіх зусиль, щоб посилити процеси перевірки на пунктах перетину кордону для біженців.

Щоб захистити та підтримати дітей та сім'ї, які втекли з України, ЮНІСЕФ та УВКБ ООН у партнерстві з урядами та організаціями громадянського суспільства створюють «Блакитні крапки», єдині безпечні місця для дітей та жінок. «Блакитні точки» надають ключову інформацію сім'ям, які подорожують, допомагають ідентифікувати дітей без супроводу та дітей, розлучених із сім'єю, та забезпечують їх захист, а також є центром для основних послуг.

У притулках, великих міських залізничних станціях та інших місцях, де збираються або проходять біженці, слід проводити додатковий скринінг на ризики захисту. Також важливо, щоб національні та міжнародні правоохоронні органи контролювали переміщення дітей та жінок та активно зменшували ризики, з якими стикаються уразливі групи.

ЮНІСЕФ закликає уряди сусідніх країн та інших країн призначення посилити перевірку захисту дітей на прикордонних переходах, особливо з Україною, щоб краще виявляти дітей з групи ризику. Крім того, ЮНІСЕФ закликає уряди покращити транскордонне співробітництво та обмін знаннями між прикордонним контролем, правоохоронними органами та органами захисту дітей, а також швидко виявляти розлучених дітей, запроваджувати процедури розшуку сімей та возз'єднання дітей, позбавлених батьківського піклування.

З 24 лютого по 17 березня було виявлено понад 500 дітей без супроводу, які переходили з України до Румунії. Справжня кількість розлучених дітей, які втекли з України до сусідніх країн, ймовірно, набагато більша. Розлучені діти особливо вразливі до торгівлі людьми та експлуатації.

Рада з прав людини сьогодні вранці розпочала свою тридцять четверту спеціальну сесію щодо погіршення ситуації з правами людини в Україні внаслідок російської агресії, заслухавши, що Верховний комісар з прав людини заявила, що її офіс продовжує перевіряти заяви про порушення міжнародного права прав людини та міжнародного гуманітарного права в Україні, багато з яких можуть вважатися військовими злочинами.

Мішель Бачелет, Верховний комісар ООН з прав людини, зазначила, що причини жертв серед цивільного населення, які Офіс фіксує в Україні, суттєво не змінилися з моменту останнього звернення до Ради. Переважна більшість, як і раніше, була спричинена застосуванням вибухової зброї з широким впливом у населених пунктах, наприклад, обстрілами з важкої артилерії, включаючи реактивні системи залпового вогню, а також ракетними та повітряними ударами. Згідно з інформацією, хоча подібні інциденти можуть бути пов'язані з обома сторонами конфлікту, більшість із цих втрат, здається, пов'язані з російськими збройними силами та пов'язаними з ними збройними формуваннями. Єдиним способом припинити подальші порушення було припинення бойових дій.

Голова Координаційного комітету спеціальних процедур Віктор Мадрігал-Борлоз повідомив, що з 24 лютого до Координаційного комітету надходить інформація про катастрофічні наслідки російського вторгнення в Україну. Щодня ця інформація поповнювалася каталогом грубих порушень міжнародного права прав людини та гуманітарного права. Наслідки цього військового нападу на захист і заохочення прав людини в Україні були б глибокими і довготривалими і завдавали б величезних страждань і непоправної шкоди, що тривала б поколіннями. Російська Федерація має негайно припинити вторгнення в Україну, щоб уникнути подальшого кровопролиття та загибелі людей.

Голова Незалежної міжнародної комісії з розслідування України Ерік Мьозе сказав, що Комісія, як зазначено в її мандаті, незалежна. Він не мав зв'язку з певною країною, партією чи організацією. Комісія продовжуватиме шукати контакти зі сторонами конфлікту, жертвами, громадянським суспільством та іншими зацікавленими сторонами. Необхідно було б спиратися на широкий спектр джерел, які потрібно було б розглядати разом. Комісія буде ретельно оцінювати докази, надаючи особливу вагу первинним доказам і шукаючи

підтвердження, коли це необхідно. Висновки Комісії, повідомлені Раді з прав людини, будуть засновані на незалежній оцінці комісарів та їх аналізі інформації та доказів, отриманих під час їх розслідування.

Росія не була присутня в залі, щоб взяти слово як зацікавлена країна.

Україна, виступаючи як зацікавлена країна, повідомила, що минуло 10 тижнів відтоді, як Рада з прав людини обговорювала гуманітарну ситуацію та ситуацію з правами людини в Україні внаслідок російської агресії. Це були 10 тижнів жаху та глибоких страждань для кожної української родини. Тисячі людей загинули, серед них понад 200 дітей. Російські бомбардування та обстріли стали частиною повсякденного життя. Тортури, насильницькі зникнення та сексуальне насильство були одними з найменших злочинів, скоєних Росією. Рада мала моральну відповідальність за дії.

У ході дискусії, що почалася, деякі доповідачі заявили, що вкрай необхідно притягнути до відповідальності всіх винних у порушеннях та зловживанні правами людини та порушеннях міжнародного гуманітарного права. Справедливість по відношенню до жертв було основою для майбутнього миру та примирення та для запобігання подальших звірств. Для цього дуже важливим був збір і збереження доказів. Обман, брехня та зусилля Росії щодо дезінформації були засуджені, а також порушення міжнародного права прав людини та міжнародного гуманітарного права. Росія повинна негайно, повністю і беззастережно вийти з території України. Обов'язком міжнародного співтовариства, включаючи Раду, було забезпечити притягнення до відповідальності винних у цих злочинах на всіх рівнях.

Інші доповідачі сказали, що Рада повинна базувати свої рішення на неупередженій оцінці ситуації. Усі сторони повинні вжити заходів для деескалації конфлікту та поставити людські життя на перше місце. Необхідно вжити заходів, щоб уникнути політизації та загострення дискусії. Для Ради було важливо продовжувати моніторинг ситуації в Україні та привертати увагу до тяжкого становища постраждалих осіб, незалежно від геополітичних міркувань. В останні роки політизація та конфронтація в Раді з прав людини наростали, що вплинуло на довіру та солідарність, і всі сторони повинні повернутися до основоположних принципів Ради та дотримуватися їх, підтримувати багатосторонність та працювати на підтримку справою прав людини.

Діти в Україні страждають від психологічного розладу внаслідок збройного конфлікту. Дистрес може викликати кошмари, депресію, соціальну ізоляцію та тривогу. Крім того, воєнна травма призводить до довгострокових наслідків для психіки дітей.

Чим довше триває конфлікт, тим гіршими будуть наслідки для психічного здоров'я. Доктор Пол Вайз, професор педіатрії в Стенфордському університеті, заявив, що діти надзвичайно вразливі до невпевненості, не тільки фізичної, але й психологічної травми, і це може відбиватися і мати наслідки протягом тривалого часу.

Дослідження, що охоплювали багато десятиліть, показують, що несприятливий досвід дитинства (АПД) має потужний зв'язок з фізичним і психічним

здоров'ям дорослих. Існує дуже широкий і великий обсяг досліджень впливу війни на когнітивний розвиток дітей, фізичне/психічне здоров'я та їхнє благополуччя.

Для підтримки тих, хто постраждав від конфлікту в Україні, знадобляться довгострокові стратегії пом'якшення наслідків. З точки зору найближчої та короткострокової перспективи, психосоціальна підтримка та доступ до якісних послуг психічного здоров'я необхідні. Перспективно, що деякі сусідні країни вже запускають служби підтримки українських біженців.

Однак заходи реагування на першому рівні мають бути спрямовані на посилення стратегій подолання ситуації та стійкості дітей та молоді. Також необхідно спланувати багато роботи, щоб підтримувати рушії психічного здоров'я, як-от забезпечення хорошого житла, освіти, доходу для сімей тощо.

Існують фізичні ризики для дітей, які живуть у зонах бойових дій, наприклад, вдихання диму та попелу від пожеж і вибухів, які можуть вплинути на ніс і легені. Під час конфлікту будинки, лікарні та школи пошкоджені або повністю знищені. Відсутній доступ до лікарень і медичне лікування, тоді як спалахи захворювань і недоїдання можуть призвести до кризи здоров'я.

Що стосується українського конфлікту, то виникла гостра нестача ліків, а палати для новонароджених були переміщені під землю, щоб захистити їх від бомбардувань. Системи охорони здоров'я сусідніх країн, таких як Польща, Молдова, Словаччина та Румунія, зіткнулися з проблемами, зокрема, оскільки системи охорони здоров'я більшості країн були виснажені двома роками COVID-19.

Крім того, під час кризи жінки та дівчата стикаються з особливими та непропорційними ризиками, включаючи гендерне насильство, насильство та сексуальну експлуатацію. Дітям-інвалідам, неповнолітнім без супроводу та особам із тяжким станом здоров'я повинен бути наданий особливий захист.

Діти, які тікають від кризи, піддаються підвищеному ризику насильства, жорстокого поводження та експлуатації. Коли цих дітей переміщують через кордони, ризики збільшуються. Ризик торгівлі людьми також зростає в надзвичайних ситуаціях. Зростає кількість цих дітей, які прибувають самі, без підтримки сім'ї, в умовах загострення кризи захисту дітей. Крім того, важливо докласти всіх зусиль, щоб діти, які були переміщені через кордони без сім'ї чи тимчасового прийому під опіку, якнайшвидше возз'єднали цих дітей зі своїми сім'ями.

Українська криза – це криза прав дитини, важливо захистити основні права дітей, які постраждали від збройного конфлікту. Захист дітей у сімейному середовищі; забезпечення надання необхідної допомоги та допомоги, доступу до їжі, медичної допомоги та освіти, заборона катувань, зловживання чи нехтування, забезпечення гуманітарної допомоги та надання допомоги та гуманітарного доступу до дітей у збройних конфліктах має бути пріоритетом на цьому етапі.

Відома міжнародна організація Хуманімум засуджує збройний конфлікт, який зараз відбувається в Україні, і закликає до миру, особливо для маленьких

дітей, які були втягнені в конфлікт так раптово і безпідставно, і які можуть зазнати довгострокових наслідків саме через це. Більше того, ми прагнемо підвищити обізнаність про важливість як психічного, так і фізичного здоров'я всіх дітей в Україні. Приєднуйтеся до нас, щоб втілити права дітей на безпечне довкілля реальністю, спонсоруючи дитину, роблячи пожертву або ставши волонтером!

Насильство щодо дітей не має географічних кордонів, воно існує серед усіх рас, класів, релігій та культур. Насильство трапляється вдома, в школах та на вулиці; на робочих місцях, в розважальних закладах, в центрах догляду та утримання дітей. Порушниками можуть виступати батьки, інші члени родини, вчителі, піклувальники, представники правоохоронних органів та інші діти. Деякі діти є особливо уразливими до насильства через статеві, расові та етнічні особливості, інвалідність та особливий соціальний статус. Жодна країна, багата чи бідна, не має імунітету від цього лиха.

Історія боротьби з жорстоким поводженням з дітьми на міжнародному рівні розпочинається з зародження міжнародного механізму визнання та захисту прав дитини, що припадає на кінець XIX – початок XX ст.ст.

У 1924 році Ліга Націй ухвалює Женевську декларацію прав дитини, яка визначає заходи, спрямовані на захист дітей від рабства, дитячої праці, торгівлі дітьми, проституції неповнолітніх, повної влади батьків, економічної експлуатації.

Міжнародно-правові засади запобігання жорсткому поводженню з дітьми на рівні ООН були закладені ще Загальною декларацією прав людини, ухваленою Генеральною Асамблеєю ООН у 1948 р., в якій зазначалося, що діти повинні бути об'єктом особливого нагляду і допомоги.

В 1959 р. в межах ООН ухвалюється документ, безпосередньо спрямований на захист дітей від насильства та порушення їх прав в цілому – Декларація прав дитини.

20 листопада 1989 р. Генеральною Асамблеєю ООН приймається Конвенція ООН про права дитини, яка розроблялася з 1979 р. 26 січня 1990 р., в день відкриття її для підписання, Конвенція була підписана 61 країною та вступила в дію. Конвенція ООН про права дитини була ратифікована Україною Постановою Верховною Радою від 27 лютого 1991 р. та набула чинності для України 27 вересня 1991 р.

Міжнародне право прав людини приділяє окрему увагу запобіганню особливо небезпечним формам жорсткого поводження з дітьми, якими, зокрема, виступають торгівля дітьми, дитяча проституція, дитяча порнографія, сексуальна експлуатація дітей, інші найгірші форми дитячої праці тощо [2].

У 2006-му році відповідно до мандату Третього саміту глав держав та урядів держав-членів Ради Європи (Варшава, 2005), була розпочата програма Ради Європи «Будуємо Європу для дітей та разом з дітьми».

В основі керівних принципів програми лежать вісім загальних принципів (захист від насильства; право на життя, виживання і розвиток; відсутність дискримінації; гендерна рівність; участь дітей; обов'язки держави; обов'язки та участь інших сторін; найвищі інтереси дитини) та чотири робочі принципи (багатовимірна природа насильства; комплексний підхід; міжсекторне

співробітництво; врахування інтересів різних сторін). Це — провідні принципи всього документа, включаючи розділи про комплексну діяльність на національному, регіональному та місцевому рівнях; про заходи, спрямовані на виховання та підвищення обізнаності; про правові, політичні та інституційні рамки; про дослідження та збір даних [3].

Стратегія Ради Європи щодо прав дитини на 2012-2015 рр. була схвалена 15.02.2012 року та має чотири стратегічні завдання: популяризація послуг та систем, дружніх до дитини, ліквідація усіх форм насильства по відношенню до дітей, забезпечення прав дітей у складних життєвих ситуаціях, сприяння участі дітей у вирішенні питань у сфері захисту їх прав.

Стратегічні завдання ґрунтуються на досягненнях попередніх циклів програми та є відповіддю на потреби, що були визначені усіма партнерами програми. Вони враховують царину прав дитини чотирьох інших наскрізних програм Ради Європи, які присвячені наступним темам: інформаційне суспільство; роми та мандрівники; рівність та різноманітність (включаючи гендерні питання та питання, що пов'язані з дітьми з обмеженими можливостями); та міграція, включаючи міграційні питання, що пов'язані з неповнолітніми без супроводу [4].

Основу національного законодавства України з попередження насильства над дітьми в сім'ї або поза нею становить Конституція України від 28 червня 1996 р., передусім статті 3, 21–24, 27–29, 32, 51, 52 Основного Закону.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших досліджень. Вагомим кроком на шляху впровадження міжнародних стандартів захисту прав дитини в національне законодавство та практику України стало нещодавне ухвалення Національного плану дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини, затвердженого Законом України «Про Загальнодержавну програму «Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини» на період до 2016 року» від 5 березня 2009 р. № 1065-VI. Метою Національного плану є забезпечення оптимального функціонування цілісної системи захисту прав дітей в Україні відповідно до вимог Конвенції ООН про права дитини та з урахуванням цілей розвитку, проголошених Декларацією тисячоліття ООН, і стратегії Підсумкового документа Спеціальної сесії в інтересах дітей Генеральної Асамблеї ООН «Світ, сприятливий для дітей».

Закон України «Про охорону дитинства» виступає ключовим спеціальним актом законодавства у галузі захисту прав дитини та протидії усім формам насильства щодо неї.

Основу законодавства України у сфері запобігання сімейному насильству, разом з Конституцією України, становить Закон України «Про попередження насильства в сім'ї» від 15 листопада 2001 р. № 2789-III. Цей Закон на момент його ухвалення був першим в країнах Центральної і Східної Європи та СНД спеціальним законодавчим актом у сфері протидії сімейному насильству. Вищезазначений Закон визначає правові й організаційні основи попередження насильства в сім'ї, органи та установи, на які покладається здійснення заходів з його попередження.

Більш детально процедура виконання законодавства з попередження насильства в сім'ї щодо дітей врегульована на підзаконному рівні, зокрема: Наказом Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту, Міністерства внутрішніх справ України «Про затвердження Інструкції щодо порядку взаємодії управлінь (відділів) у справах сім'ї, молоді та спорту, служб у справах дітей, центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді та відповідних підрозділів органів внутрішніх справ з питань здійснення заходів з попередження насильства в сім'ї» від 07.09.2009 № 3131/386, зареєстрований в Міністерстві юстиції України 30.09.2009 за № 917/16933 [5], та Наказом Міністерства соціальної політики України, Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства освіти і науки України, Міністерства охорони здоров'я України від 19.08.2014 року за № 564/836/945/577 «Про затвердження Порядку розгляду звернень та повідомлень з приводу жорстокого поводження з дітьми або загрози його вчинення» [6].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Пінейру П.С. Доповідь про насильства щодо дітей у світі / П.С. Пінейру / Опубліковано Організацією Об'єднаних націй Дослідження Генерального Секретаря Організації Об'єднаних націй з питань насильства щодо дітей. – К. : Перфект-стайл : 2009. Березень – С.385.
2. Прокурорський нагляд за додержанням законів України щодо попередження насильства над дітьми: наук.-практ. посіб. / О.О. Кочемировська, О.М. Подільчак, О.Р. Севрук, Г.О. Христова. – К.: ТОВ "К.І.С.", 2020. – 88 с.
3. Керівні принципи політики Ради Європи щодо комплексних національних стратегій із захисту дітей від насилля [Електронний ресурс] : Council of Europe – Illustration: Eric Puybaret. С.48. URL: http://www.coe.int/t/dghl/cooperation/economiccrime/trafficking/projects/tres/Guidelines_Violence_Children.pdf
4. Стратегія Ради Європи щодо прав дитини (2012-2015 pp.) URL: <http://www.mlsp.gov.ua/document/145246/St.rtf>
5. Про затвердження Інструкції щодо порядку взаємодії управлінь (відділів) у справах сім'ї, молоді та спорту, служб у справах дітей, центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді та відповідних підрозділів органів внутрішніх справ з питань здійснення заходів з попередження насильства в сім'ї Міністерство сім'ї молоді та спорту України, МВС України; Наказ, Інструкція, Інформація [...] від 07.09.2009 № 3131/386
6. Council of Europe. (1953, September 3). Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms. Council of Europe. Retrieved on 10 March 2022, from <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list?module=signatures-by-treaty&treatynum=005>.
7. Council on Foreign Relations. (2022, March 8). Conflict in Ukraine | Global Conflict Tracker. Council on Foreign Relations. Retrieved on 8 March 2022, from <https://www.cfr.org/global-conflict-tracker/conflict/conflict-ukraine>.
8. Denton, J. W. (2022, March 2). Ukraine crisis: What can business do for children and their families? International Chamber of Commerce. Retrieved on 8 March 2022, from <https://iccwbo.org/publication/ukraine-crisis-what-can-business-do-for-children-and-their-families/>.
9. Firstpost. (2022, February 22). Ukraine-Russia crisis: Understanding Minsk agreement and why it failed to resolve conflict. Firstpost. Retrieved on 9 March 2022, from <https://www.firstpost.com/world/ukraine-russia-crisis-understanding-minsk-agreement-and-why-failed-to-resolve-conflict-10397551.html>.

10. Human Rights Watch. (2022, February 23). Russia, Ukraine & International Law: On Occupation, Armed Conflict and Human Rights. Human Rights Watch. Retrieved on 10 March 2022, from <https://www.hrw.org/news/2022/02/23/russia-ukraine-international-law-occupation-armed-conflict-and-human-rights>.

11. International Committee of the Red Cross. (1977, June 8). Treaties, States parties, and Commentaries – States Parties – Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and relating to the Protection of Victims of International Armed Conflicts (Protocol I), 8 June 1977. ICRC databases on international humanitarian law. Retrieved on 10 March 2022, from https://ihl-databases.icrc.org/applic/ihl/ihl.nsf/States.xsp?xp_viewStates=XPages_NORMStatesParties&xp_treatySelected=470.

12. Kekatos, M. (2022, March 3). Mental health effects of Ukraine war zone on children. ABC News. Retrieved on 11 March 2022, from <https://abcnews.go.com/International/mental-health-effects-ukraine-war-zone-children/story?id=83203801>.

13. Koper, A., & Rigby, J. (2022, March 8). 'A war for life of our child': Health crisis spills out of Ukraine conflict. Reuters. Retrieved on 11 March 2022, from <https://www.reuters.com/world/europe/a-war-life-our-child-health-crisis-spills-out-ukraine-conflict-2022-03-08/>.

14. Mellese, J. (2022, March 4). The war in Ukraine can have devastating long-term consequences on the mental health of children and young people. Mental Health Europe. Retrieved on 11 March 2022, from <https://www.mhe-sme.org/ukraine-crisis-mental-health-impact-young-people/>.

15. Rulac Geneva Academy. (2022, February 25). International armed conflict in Ukraine. Rulac Geneva Academy. Retrieved on 8 March 2022, from <https://www.rulac.org/browse/conflicts/international-armed-conflict-in-ukraine#collapse2accord>.

16. Russell, C., & Grandi, F. (2022, March 7). Unaccompanied and separated children fleeing escalating conflict in Ukraine must be protected. UNICEF. Retrieved on 11 March 2022, from <https://www.unicef.org/press-releases/unaccompanied-and-separated-children-fleeing-escalating-conflict-ukraine-must-be>.

17. Sassòli, M., Bouvier, A., & Quintin, A. (2014). Civilian population. In How does the law protect in war? (p. 325). ICRC. https://casebook.icrc.org/law/civilian-population#_ftnref_024.

18. Szpak, A. (2017, May 7). Legal classification of the armed conflict in Ukraine in light of international humanitarian law. Hungarian Journal of Legal Studies, 58(3), 261-280. 10.1556/2052.2017.58.3.2.

19. UN Committee on the Rights of the Child. (1992, October 19). Customary IHL – Rule 135. Children. ICRC databases on international humanitarian law. Retrieved on 11 March 2022, from https://ihl-databases.icrc.org/customary-ihl/eng/docindex/v1_rule_rule135#Fn_4C6E6F6A_00017.

20. UNICEF. (2022, March 3). Conflict in Ukraine poses immediate threat to children. UNICEF. Retrieved on 8 March 2022, from <https://www.unicef.org/emergencies/conflict-ukraine-pose-immediate-threat-children>.

21. United Nations Human Rights Office of the High Commissioner. (1948, December 10). Universal Declaration of Human Rights. OHCHR. Retrieved on 10 March 2022, from https://www.ohchr.org/en/udhr/documents/udhr_translations/eng.pdf.

Стаття надійшла до редакції 24.10.2022

Стаття рекомендована до друку 10.11.2022

Kateryna Dubovyk, PhD in Public Administration, Associate Professor of Law,
National Security and European Integration Chair,
Educational and Scientific Institute «Institute of Public Administration»,
V. N. Karazin Kharkiv National University, 4 Svobody Sq., Kharkiv, 61022, Ukraine
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1536-7553> e-mail: dubovike07@gmail.com

PROTECTION OF CHILDREN'S RIGHTS IN INTERNATIONAL HUMANITARIAN LAW

Abstract. The article focuses on the protection of children's rights in international humanitarian law. All over the world, thousands of children are exposed to the dangers of armed conflict. Children are recruited into the civil militia, ranks of the state army, and other military formations. Many children are abducted from schools, streets, and their homes. Some «voluntarily» join the ranks of military formations because they have no alternative: the reason for this is discrimination, numerous restrictions, poverty and other factors. Specialists in legal issues emphasize the need to prohibit the involvement and use of children, that is, persons who have not reached the age of 18, in armed conflicts.

Thus, International Humanitarian Law prohibits the involvement and participation of children under the age of 15 in military operations, whether internal or international conflict. Despite this, about 200,000 child soldiers are involved in more than 20 military conflicts around the world.

Hundreds of thousands of children became witnesses and participants of hostilities in Ukraine. This vulnerable group is easy to manipulate due to age-related psychological characteristics.

Keywords: *protection of children's rights, international humanitarian law, hostilities, full-scale invasion.*

In cites: Dubovyk K. (2022). Protection of Children's Rights in International Humanitarian Law. *Theory and Practice of Public Administration*, 1 (74), pp. 88–101. <http://doi.org/10.26565/1727-6667-2022-1-07> [in Ukrainian].

REFERENCES

1. Pinejru P.S. Dopovid' pro nasył'stva schodo ditej u sviti / P.S. Pinejru / Opublikovano Orhanizatsiieiu Ob'iednanykh natsij Doslidzhennia Heneral'noho Sekretaria Orhanizatsii Ob'iednanykh natsij z pytan' nasył'stva schodo ditej. – K. : Perfekt-stajl : 2009. Berezen' – S.385 [in Ukrainian].
2. Prokurors'kyj nahliad za doderzhanniam zakoniv Ukrainy schodo poperedzhennia nasył'stva nad dit'my: nauk.-prakt. posib. / O.O. Kochemyrovs'ka , O.M. Podil'chak , O.R. Sevruk, H.O. Khrystova. – K.: TOV "K.I.S.", 2020. – 88 s. [in Ukrainian].
3. Kerivni pryntsyipy polityky Rady Yevropy schodo kompleksnykh natsional'nykh stratehij iz zakhystu ditej vid nasyllia [Elektronnyj resurs] : Tsountsil of Europe – Illustration: Erits Puybaret. S.48. URL: http://vvv.tsoe.int/t/dhl/tsooperation/etsonomitstrime/traffitsking/projetsts/tres/Guidelines_Violentse_Children.pdf [in Ukrainian].
4. Stratehiia Rady Yevropy schodo prav dytyny (2012-2015 rr.) URL: <http://vvv.mlsp.gov.ua/dotsument/145246/St.rtf> [in Ukrainian].

5. Pro zatverdzhennia Instruksii schodo poriadku vzaiemodii upravlin' (viddiliv) u spravakh sim'i, molodi ta sportu, sluzhb u spravakh ditej, tsentriv sotsial'nykh sluzhb dlia sim'i, ditej ta molodi ta vidpovidnykh pidrozdiliv orhaniv vnutrishnikh sprav z pytan' zdijsnennia zakhodiv z poperedzhennia nasytstva v sim'i Ministerstvo sim'i molodi ta sportu Ukrainy, MVS Ukrainy; Nakaz, Instruksiiia, Informatsiia [...] vid 07.09.2009 № 3131/386 [in Ukrainian].

6. Council of Europe. (1953, September 3). *Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms*. Council of Europe. Retrieved on 10 March 2022, from <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list?module=signatures-by-treaty&treatyenum=005>.

7. Council on Foreign Relations. (2022, March 8). *Conflict in Ukraine | Global Conflict Tracker*. Council on Foreign Relations. Retrieved on 8 March 2022, from <https://www.cfr.org/global-conflict-tracker/conflict/conflict-ukraine>.

8. Denton, J. W. (2022, March 2). *Ukraine crisis: What can business do for children and their families?* International Chamber of Commerce. Retrieved on 8 March 2022, from <https://iccwbo.org/publication/ukraine-crisis-what-can-business-do-for-children-and-their-families/>.

9. Firstpost. (2022, February 22). *Ukraine-Russia crisis: Understanding Minsk agreement and why it failed to resolve conflict*. Firstpost. Retrieved on 9 March 2022, from <https://www.firstpost.com/world/ukraine-russia-crisis-understanding-minsk-agreement-and-why-failed-to-resolve-conflict-10397551.html>.

10. Human Rights Watch. (2022, February 23). *Russia, Ukraine & International Law: On Occupation, Armed Conflict and Human Rights*. Human Rights Watch. Retrieved on 10 March 2022, from <https://www.hrw.org/news/2022/02/23/russia-ukraine-international-law-occupation-armed-conflict-and-human-rights>.

11. International Committee of the Red Cross. (1977, June 8). *Treaties, States parties, and Commentaries – States Parties – Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and relating to the Protection of Victims of International Armed Conflicts (Protocol I), 8 June 1977*. ICRC databases on international humanitarian law. Retrieved on 10 March 2022, from https://ihl-databases.icrc.org/applic/ihl/ihl.nsf/States.xsp?xp_viewStates=XPages_NORMStatesParties&xp_treatySelected=470.

12. Kekatos, M. (2022, March 3). *Mental health effects of Ukraine war zone on children*. ABC News. Retrieved on 11 March 2022, from <https://abcnews.go.com/International/mental-health-effects-ukraine-war-zone-children/story?id=83203801>.

13. Koper, A., & Rigby, J. (2022, March 8). *'A war for life of our child': Health crisis spills out of Ukraine conflict*. Reuters. Retrieved on 11 March 2022, from <https://www.reuters.com/world/europe/a-war-life-our-child-health-crisis-spills-out-ukraine-conflict-2022-03-08/>.

14. Mellese, J. (2022, March 4). *The war in Ukraine can have devastating long-term consequences on the mental health of children and young people*. Mental Health Europe. Retrieved on 11 March 2022, from <https://www.mhe-sme.org/ukraine-crisis-mental-health-impact-young-people/>.

15. Rulac Geneva Academy. (2022, February 25). *International armed conflict in Ukraine*. Rulac Geneva Academy. Retrieved on 8 March 2022, from <https://www.rulac.org/browse/conflicts/international-armed-conflict-in-ukraine#collapse2accord>.

16. Russell, C., & Grandi, F. (2022, March 7). *Unaccompanied and separated children fleeing escalating conflict in Ukraine must be protected*. UNICEF. Retrieved on 11 March 2022, from <https://www.unicef.org/press-releases/unaccompanied-and-separated-children-fleeing-escalating-conflict-ukraine-must-be>.

17. Sassòli, M., Bouvier, A., & Quintin, A. (2014). Civilian population. In *How does the law protect in war?* (p. 325). ICRC. https://casebook.icrc.org/law/civilian-population#_ftnref_024.

18. Szpak, A. (2017, May 7). Legal classification of the armed conflict in Ukraine in light of international humanitarian law. *Hungarian Journal of Legal Studies*, 58(3), 261-280. 10.1556/2052.2017.58.3.2.

19. UN Committee on the Rights of the Child. (1992, October 19). *Customary IHL – Rule 135. Children*. ICRC databases on international humanitarian law. Retrieved on 11 March 2022, from https://ihl-databases.icrc.org/customary-ihl/eng/docindex/v1_rul_rule135#Fn_4C6E6F6A_00017.

20. UNICEF. (2022, March 3). *Conflict in Ukraine poses immediate threat to children*. UNICEF. Retrieved on 8 March 2022, from <https://www.unicef.org/emergencies/conflict-ukraine-poses-immediate-threat-children>.

21. United Nations Human Rights Office of the High Commissioner. (1948, December 10). *Universal Declaration of Human Rights*. OHCHR. Retrieved on 10 March 2022, from https://www.ohchr.org/en/udhr/documents/udhr_translations/eng.pdf.

The article was received by the editors 24.10.2022

The article is recommended for printing 10.11.2022